

Nr 162

Utlåtande i anledning av väckt motion om beaktande av de arbetsetiska frågorna i kursverksamheten för statliga befattningshavare.

(5: e avd.)

I en inom andra kammaren av herrar *Wiklund* och *Rimmerfors* väckt motion (II: 667) har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att personalutbildningsberedningen får i uppdrag att på lämpligt sätt i sin kursverksamhet för statliga befattningshavare ägna uppmärksamhet åt de arbetsetiska frågorna.

Beträffande motiveringen för ifrågavarande förslag får utskottet hänvisa till motionen.

Över förevarande motion har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, utlåtande avgivits av *personalutbildningsberedningen (PUB)*, som anfört följande.

Motionärerna synes, eftersom de påyrkar ett uttalande av riksdagen i frågan, åsyfta någon förändring i behandlingen av ämnen med arbets- och personalledande innehåll vid PUB:s kurser för statsanställd personal. Några tankegångar i motionen torde inledningsvis i klarhetens intresse böra diskuteras mera principiellt, innan ställning tages till vad som kan förmodas vara motionärernas konkreta önskemål.

En grundläggande förutsättning för att kunna bedöma vad som bör ingå i ett utbildningsprogram för arbetsledare är att begreppen arbetsledare och arbetsledning någorlunda klart avgränsas. I det följande avses med arbetsledare den person som har att se till att arbetet bland ett antal honom underställda fortgår på ett tillfredsställande sätt. Motionärerna anger utan närmare motivering att arbetsledaren till dels skall vara personalvårdare och därmed också människovårdare. En sådan karaktäristik kan väl godtagas som en allmän, om ock mycket diffus målsättning för hur ett humanant och vidsynt arbetsledarskap skall utövas. Men om därmed skulle avses mera konkreta arbetsledaruppgifter, torde en distinktion vara av nöden. Personalvårdaren har att bedriva personalvård i trängre mening. Därmed bör rimligtvis förstås åtgärder, vilka direkt syftar till att för missanpassade anställda och andra med särskilda svårigheter i arbetet underlätta fullgörandet av efter omständigheterna godtagbara prestationer, sålunda merendels åtgärder som ligger utanför de normalt arbetsledande funktionerna. Skiljer man icke klart från varandra arbetsledning och personalvård i trängre mening kommer arbetsledningen att innefatta ytterligt varierande och omfattande tjänsteförpliktelser, som går långt utöver vad som enligt normalt språkbruk och gängse uppfattning bör inbegripas un-

der arbetsledaruppgifterna. En sådan vidgning och diffusion skulle för arbetsledaren te sig synnerligen vansklig och försvåra hans uppgift att nå bästa möjliga sammanlagda resultat med det personkollektiv vars arbete han leder. I extremfall skulle av arbetsledaren exempelvis kunna begäras att han skulle bedriva terapeutisk behandling med en anställd, som lider av grava psykiska störningar. Arbetsledaren skulle kunna bli ur stånd att låta en anställd verkställa ett uppdrag, om detta kunde förväntas väcka den underordnades motvilja, och även ur stånd att på ett hovsamt sätt framföra berättigade anmärkningar mot en slarver med särskilt känsligt humör. Arbetsledaren bör ha öppen blick för de underställdas individuella olikheter och i möjlig mån beakta dessa vid sina åtgärder, men det finns uppenbarligen vissa gränser för individualiseringen av kraven på arbetsplatsen, som han normalt icke kan överskrida utan att äventyra de förutsättningar för ett gott arbetsledarskap som grundas på hänsyn till rättvisa och effektivitet. En bestämd distinktion måste sålunda göras mellan arbetsledning och personalvård i trängre mening.

Kravet på ett tillfredsställande samlat resultat av en arbetsenhet medför förvisso ett krav på att arbetsledarens instruktioner, order och kontrollmetoder totalt sett verkar gynnsamt på de anställdas arbetslust och prestationsförmåga. Ett avgörande kännetecken på den dugande arbetsledaren synes många gånger vara att han både kan entusiasmera till goda insatser och upprätthålla nödig arbetsdisciplin, innefattande rättvis arbetsfördelning, kontroll, kritik av felaktigheter osv. Den närmare innebörden av denna arbetsledarens dubbla roll som entusiasmerande arbetskamrat och övervakande »myndighet» belyses efter bästa förmåga vid de på PUB:s initiativ anordnade kurser, vari arbetsledningsfrågor ingår. Det förutsattes därvid att arbetsledningen icke innefattar förpliktelser av sådan valör att särskild medicinsk, psykologisk eller teologisk fackkunskap skall krävas av arbetsledaren.

Motionärerna framhåller de betydelsefulla resultat, som kan uppnås medelst lämplig utbildningspåverkan, och lämnar i detta stycke en översikt av vad de anser vara grundförutsättningarna för ett väl fungerande samarbete: gruppmedvetande, uppfattandet av sig själv som medlem i arbetsgruppen, förmågan av samordning, information i lämplig form och vid rätt tidpunkt även beträffande personlig duglighet, stimulans till bättre arbetsinsatser, självkritik, verk samma former för konflikters lösning m. m. Allt detta är viktiga ting i sammanhanget och några invändningar mot motionärernas uttalanden i dessa hänseenden finns ej anledning att göra annat än möjligen att de torde vara självklara för dem som sysslat med arbetsledarutbildning. Vid PUB-kurserna förekommer på olika stadier orientering i dylika frågor i den utsträckning, som anses påkallad för de olika kurserna. I den speciella 9-dagarskurs för arbetsledning på kontor, vars huvudsakliga syfte är att belysa de arbetsledande funktionerna, behandlas dessa och övriga aspekter på samarbetet relativt ingående.

I sak synes det alltså förhålla sig så, att den utbildning för att uppnå ökad effektivitet, trivsel och kostnadsminskning, som motionärerna ömförmäler såsom önskvärd, förekommer vid på PUB:s initiativ anordnade kurser i arbetsledning. I denna del synes motionärernas syfte redan vara i sak tillgodosett. För PUB är det aktuella önskemålet att denna utbildning skall kunna vidgas till alltfler grupper av statsanställda — behovet är praktiskt taget obegränsat — och en vidgning torde komma att successivt ske, så snart de organisatoriska förutsättningarna härför kommit till stånd.

Möjligen ligger det härutöver några speciella önskemål i motionen. Denna återkommer upprepade gånger till uttrycket »arbetsetik». Särskild uppmärksamhet borde, enligt motionärerna, vid PUB:s utbildning ägnas åt »arbetsetiska frågeställningar» och »hög arbetsetik». De arbetsetiska aspekterna sägs framträda med all tydlighet i befattningshavarens allmänna inställning till överordnade, varvid »de personliga värderingarna» skulle vara avgörande. Man hänvisar vidare till de gynnsamma erfarenheter av etikundervisning, som kunnat noteras bland poliser på konstapelnivå.

Den svävande innebörden i uttrycken »arbetsetiska frågeställningar» och »hög arbetsetik» försvårar ett ställningstagande till vad som må vara motionärernas önskemål. Såvitt avser frågan om befattningshavarnas allmänna inställning till överordnade, har PUB vid uppdragandet av riktlinjerna för utbildning i arbetsledningsfrågor icke gjort några speciella antaganden. Utgångspunkten för en diskussion härom synes emellertid böra vara, att man som en förutsättning för arbetsledningen normalt måste hos den, som av fri vilja valt ett visst yrke, räkna med lojalitet och plikt känsla. En viktig arbetsledaruppgift synes vara att underbygga en sådan inställning och i möjlig mån utveckla den till vad man numera ofta sammanfattar som »god arbetskaraktär» (innefattande bl. a. ansvarskänsla, pålitlighet, goda arbetsvanor samt positiv inställning till arbetet och företaget). Någon filosofiskt eller religiöst grundad specialmotivering härför, under namn av »arbetsetik» eller annat, har icke ansetts nödigt att utveckla i sammanhanget.

Om motionens syfte skulle vara att under rubriken »arbetsetik» som kapprock införa och driva någon speciell religiös påverkan på de statsanställda, bör ett sådant syfte enligt PUB:s mening avvisas. Religionen bör i detta sammanhang få förbli en privatsak, och vidare bör utbildningen för vuxna icke innefatta några av statsmakterna dirigerade suggestioner att en religiöst funtad inställning till arbetslivet vore en förnämligare och säkrare grund att bygga på än exempelvis en ateistisk eller skeptisk livssyn. Det kunde få olyckliga konsekvenser om vid statliga arbetsplatser den goda arbetskaraktären hos anställda skulle nedvärderas i den mån den icke bygger på transcendentala motiv.

Måhända har några intentioner av dylikt slag alls icke legat bakom motionärernas allmänt välvilliga och positiva uttalanden om arbetsledarutbildningens värde. Oklarheten i rådande terminologi på området är emellertid sådan, att PUB utan polemiskt syfte ansett sig böra i klarhetens intresse göra förenämnda principiella deklarationer om arbetsledarutbildningens innehåll och syfte vid den av beredningen drivna verksamheten.

Med hänvisning till vad sålunda anförts finner PUB motionen icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet. Såsom personalutbildningsberedningen framhåller i sitt yttrande över motionen upptar programmet vid de av beredningen anordnade kurserna på olika stadier bland annat information och orientering i frågor berörande effektiviteten och trivseln på arbetsplatserna. I den mån motionen mera allmänt tar sikte på åtgärder ägnade att främja arbetsresultatet kan syftet med densamma redan anses vara tillgodosett. Motionärerna efterlyser emellertid en orienterande undervisning rörande frågor av »arbetsetisk» karaktär. I anledning härav vill utskottet framhålla att uttrycket ar-

betsetik ger utrymme för skiftande värderingar alltefter vars och ens personliga inställning. Detta belyses också — om än i tillspetsad form — i yttrandet från personalutbildningsberedningen. Att vid uppläggningsen av kursverksamheten binda undervisningen vid sådana bestämmingar som motionsnärerna anger synes utskottet vanskligt. Utskottet kan för sin del inte biträda motionsyrkandet och vill i övrigt erinra om att i personalutbildningsberedningen ingår representanter för olika intressegrupper, bl. a. personalorganisationerna, varigenom speciella önskemål beträffande kursverksamhetens inriktning kan väntas vinna beaktande i den mån så befinnes förenligt med verksamhetens praktiska bedrivande.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att motionen II: 667 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 november 1964

På statsutskottets vägnar:

EMIL NÄSSTRÖM

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Boman, fröken Andersson, herrar Birger Andersson, Axel Johannes Andersson, Virgin, Fritz Persson, fru Wallentheim, herrar Bengtson, Per Jacobsson, Mårtensson, Bengt Gustavsson, Rönnberg, Wååg och Sundin; samt

från andra kammaren: herrar Petterson i Degerfors, Gustafsson i Stockholm, Ståhl, Karlsson i Olofström, Svensson i Stenkyrka, Almgren, fröken Elmén, herr Nilsson i Göingegården, fru Lewén-Eliasson, herrar Svensson i Ljungskile, Johansson i Norrköping, Carbell, Bohman, Eskel och Gustafsson i Kårby.